

ความอยาก : สามานย์สามัญของปุถุชน

▣ *ปรมาภรณ์ ลิขิตเสถียร*

“ความอยาก” เป็นหนึ่งในเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์อยู่ในหนังสือเบื้องหลังการเขียนเรื่องสั้น และเรื่องสั้นดีเด่นของมานพ ถนอมศรี ใครที่อ่านเรื่องนี้อย่างฉาบฉวย คงตกใจไม่น้อยที่ผู้เขียนเสนอเรื่องค่อนข้างล่อแหลม รุนแรง แต่ถ้าอ่านอย่างพิถีพิถันก็定要ยอมรับว่าผู้เขียนสามารถใช้ลีลาภาษามา “ซ่อน” สารสำคัญของเรื่องได้อย่างน่าทึ่ง

เมื่อศึกษาลีลาการใช้ภาษาในเชิง **Literary Stylistics** ตามทฤษฎีของ **Geoffrey N. Leech & Michael H. Shot** พบว่าผู้เขียนเลือกสรรภาษามาสื่อความคิดได้อย่างเป็นระบบและแต่ละระบบนั้น ก็สามารถสอดคล้องกับความคิดนึก และพฤติกรรมของตัวละครได้อย่างกลมกลืน

นับตั้งแต่การสร้างโครงเรื่อง ผู้เขียนกำหนดให้เป็นเรื่องของผู้ชายคนหนึ่ง ที่มีอารมณ์เก็บกด คุ่มแค้น คิดว่าตนเองถูกคนรอบข้างทำร้ายรังแก อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ส่วนผู้เล่าเรื่องนั้น ผู้เขียนกำหนดใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง คือคำว่า “ฉัน” เพื่อให้ เป็นผู้หยั่งรู้อารมณ์ความรู้สึกของตนโดยเฉพาะ

เมื่อดูจากระบบคำ (**Lexical Category**) นับตั้งแต่เปิดเรื่อง จะสังเกตเห็นได้ว่าผู้เขียนใช้คำว่า “โมโห” อยู่เกือบทุกย่อหน้า ดังเช่น ฉันเป็นคนขี้โมโหโกรธง่าย - แต่ความโมโหยังเดือดอยู่ข้างใน -

ฉันรู้สึกเดือดดาลจนเก็บความโมโหไม่ไหว - ฉันโมโहर้ายมาก จำได้ว่าตั้งแต่เช้าฉันด่าแม่คนมาไม่น้อยกว่ายี่สิบคน - ตอนนั้นฉันห้ามความโมโหอย่างเต็มที่ - ฉันโมโหสุดขีด - วันนี้ฉันขี้โมโหเสียจริง ฯลฯ

นอกจากการใช้คำว่า “โมโห” ซึ่งเป็นคำกริยาแสดงประสบการณ์ มาแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครแล้ว ผู้เขียนยังสรรคำ “รู้ - รู้สึก - ความรู้สึก” มาช่วยเสริมความหงุดหงิด โมโห ซึ่งปรากฏในอัตราความถี่ที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน อาทิ ฉันเพิ่งรู้อางบางอย่างในตนเอง เมื่อเกิดความรู้สึกขัดข้อง - ฉันรู้สึกเดือดดาล - รู้สึกเจ็บปวดขึ้นมาทันที - ฉันต้องรู้สึกขัดเคืองขึ้นมา เมื่อรู้สึกมีหญิงทองแก่คนหนึ่งก้าวมายืนแทนที่ฉัน - ฉันไม่รู้ว่าจะทนยืนอยู่ต่อไปทำไม - ฉันรู้ว่าฉันออกจะเป็นคนเกียจคร้านและเห็นแก่ตัว - โสเภณีตรงนี้ราคาถูกจนฉันรู้สึกอายความเป็นคน - รู้สึกไม่ต้องระวังคำพูด - รู้สึกมีความสุขที่สามารถทำให้คนอื่นเจ็บปวดได้

ผู้เขียนจงใจใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์ทั้งหมดอย่างเป็นระบบ เพื่อตอกย้ำให้ผู้อ่านเห็น “อารมณ์” อันผิดปกติของ “ฉัน” ได้เด่นชัดยิ่งขึ้น ทั้งนี้ระบบการใช้คำดังกล่าวก็สามารถสอดคล้องกับมุมมองของ “ฉัน” ที่คิดคำนึงว่าตัวเองถูกทำร้าย รังแก ได้อย่างแนบเนียน

สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้เขียนกำหนดใช้คำว่า **“แต่”** อยู่หลายครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งที่ใช้จะกำหนดให้ **“ฉัน”** คิดหาเหตุผลเข้าข้างตัวเองได้ ทุกสถานการณ์ ตั้งแต่การให้ฉันพรรณนารูปร่างหน้าตาของตัวเองว่า **“ฉันเป็นคนตัวเล็กเตี้ย ใหลกว้างหน้าแบนผมบาง แต่ขนดก แม้มือคล้ำหยากกร้านแต่ฉันแข็งแรงกว่าใคร”** และอีกตอนหนึ่ง หลังจากที่ฉันตัดสินใจก้าวลงจากรถเมล์ ฉันก็พร่ำรำพึงว่า **“ฉันรู้อันไม่ใช่คนวิเศษ บางครั้งฉันคิดว่าฉันเป็นตัวถ่วงสังคมด้วยซ้ำ แต่ฉันถูกทำร้ายมาตลอดเวลา ฉันจะทำร้ายสังคมบ้างไม่ได้หรือ ฉันรู้ว่าฉันออกจะเป็นคนเกียจคร้านและเห็นแก่ตัว แต่คิดว่าตราบใดที่ฉันยังเห็นความเห็นแก่ตัวของฉันได้ ฉันก็ยังไม่ถึงกับเห็นแก่ตัว”**

จนกระทั่ง **“ฉัน”** เดินมาพบแหล่งระบายอารมณ์เก็บกด และจำเป็นต้องใช้เงินมาพราหมลาญอารมณ์ **“ฉัน”** ก็คิดคำนึงต่อว่า **“ฉันมีเงินอยู่ในกระเป๋าไม่มากนัก แต่เป็นเงินของตนเองที่ได้จากการทำงาน ซึ่งเป็นสิทธิ์ของฉันจะทำแก้มันอย่างไรก็ได้”** และการตัดสินใจ **“เดิน”** มาในครั้งนี่ **“สมองไม่ได้ควบคุม”** หากแต่ตีพันพาตัวเองเดินไปของมันเป็นเอง สำหรับแหล่งโสเภณีที่ฉันไปนั้นจะมีราคาถูกจน **“รู้สึกอายความเป็นคน”** ขึ้นมาบ้างก็ตาม ฉันก็ยังให้เหตุผลต่อว่า **“แต่คุ้มแล้วมิใช่หรือ สำหรับเงินไม่กี่บาทที่สามารถซื้อความเป็นคนของคนๆ หนึ่งได้”**

การใช้คำว่า **“แต่”** จึงไม่ใช่เป็นคำสันธานเชื่อมความ ทำหน้าที่แสดงความขัดแย้งอย่างเดียวเท่านั้นหากระบบบริบทการร้อยความ (**Context and Cohesion**) ดังกล่าว ช่วยชี้ให้เห็นความเห็นแก่ตัวของตัวละคร ได้อย่างละเอียด ลุ่มลึกยิ่ง

นอกจากการใช้คำสันธานแสดงธาตุแท้ของ **“ฉัน”** ได้เด่นชัดระดับหนึ่งแล้ว ผู้เขียนยังได้ใช้ความขัดแย้ง (**Contrast**) มาสะท้อนตัวตนของ **“ฉัน”** ได้อย่างเข้มข้น มีพลังอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากตอนที่ฉันพร่ำพรรณนาข้อดีของตนว่า **“ฉันทำตัวเป็น**

เครื่องจักรที่ดีของสังคมและเครื่องจักรตัวอื่นอย่างตั้งอกตั้งใจ และซื่อตรงที่สุด” หากภาพกิจวัตรประจำวันที่แสดงออกมานั้น กลับให้ภาพว่า **“ตื่นนอนตามสบายในตอนเช้า เข้าส้วมและออกมาล้างหน้า ไม่อาบน้ำเพราะไม่เคยอาบตอนเช้ามาก่อน ฉันติดไฟสำหรับรีดผ้า แล้วจึงแปรงฟัน พร้อมกับพ่นน้ำหอมผ้าในเวลาเดียวกัน จะเห็นได้ว่าภาพกิจวัตรดังกล่าว ก่อนข้างประดักประเดิดและขัดกับความ “ตั้งอกตั้งใจ และ ซื่อตรง”** เพื่อทำตัวเป็น **“เครื่องจักรที่ดีของสังคม”** ยิ่งนัก

แม้กระทั่งตอนที่ฉันได้ที่นั่งบนรถเมล์ ซึ่งฉันกล่าวว่าคงจะ **“ทนใจคำอยู่ไม่ได้”** ถ้าเห็นเด็กหรือผู้หญิงมายืนอยู่ข้างๆ ผู้เขียนก็เสนอภาพต่อทันทีโดยให้ **“ฉันทรุดนั่งรีบนหันหน้าออกไปมองนอกหน้าต่าง”** และเมื่อ **“หญิงท้องแก่”** มายืนข้างๆ และยืนอย่าง **“โง่งงไปตลอดเวลาที่รถวิ่ง”** ฉันก็ **“รีบตัดปัญหา”** แสดงน้ำใจ **“ด้วยการมองกลับไปนอกหน้าต่าง และภาวนาให้เธอรีบๆ ลงไปเสีย”**

การใช้ความขัดแย้งมาแสดงลักษณะนิสัยตัวละครในฉากนี้ ยิ่งเข้มข้นขึ้นเมื่อผู้เขียนนำระบบความเปรียบคู่ขนาน (**Pararellism**) ซึ่งอยู่ในระบบอรรถาธิบาย (**Figure of speech**) มาเปรียบเทียบรูปร่างลักษณะของตัวละครสองกลุ่ม คือ ในช่วงแรกก่อนที่ฉันจะได้ที่นั่งบนรถเมล์ ผู้เขียนปล่อยตัวละคร **“หญิงชรา”** ให้มาคู่กับ **“เด็กนักเรียนชายรูปร่างแข็งแรง”** ซึ่งเป็นวัยตรงกันข้าม และจากการที่เด็ก **“นักเรียนชาย”** แสดงน้ำใจจริงลุกขึ้นเพื่อยกที่นั่งให้แก่ **“หญิงชรา”** พฤติกรรมของตัวละครคู่นี้ ดูเหมือนจะเป็นการตอกย้ำให้เห็นตัวตน **“ฉัน”** ได้มากขึ้น เพราะช่วงต่อมา ผู้เขียนก็ปล่อย **“หญิงท้องแก่”** มาคู่กับ **“ฉัน”** ถ้าย้อนกลับไปดูรูปร่างลักษณะของฉัน ที่บรรยายไว้ตั้งแต่ต้น จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ฉันจะตัวเตี้ยเล็กแต่ก็ **“แข็งแรงกว่าใคร”** การแสดงภาพเปรียบคู่ขนานดังกล่าว จึงเป็นจุดเชื่อมโยงให้ตระหนักได้ว่า **“ฉัน”** ถูกสังคมทำร้ายรังแก จริงหรือ?

เช่นเดียวกับการใช้ระบบไวยากรณ์ เพื่อแสดงความเบี่ยงเบนที่ผิดไปจากภาวะปกติ นับตั้งแต่การใช้รูปประโยคว่า “**ศอกโดนหัว ฉันดำ ลมถูกหน้าฉันดำ**” จะสังเกตได้ว่าผู้เขียนจงใจให้คำว่า “**ฉันดำ**” ตามหลังภาคแสดง เพื่อให้สอดคล้องกับความรู้สึกของ “ฉัน” ที่คิดว่าตนเองถูกกระทำ ถูกคนที่แข็งแรงกว่าเหนือกว่ากลั่นแกล้งอยู่ตลอด

อีกตอนหนึ่งที่เห็นได้ชัดว่ามีการใช้รูปประโยคเบี่ยงเบนไปจากภาวะปกติ จนเกิดเป็นลักษณะเด่นคือ “**ตื่นพาตัวเองเดินไปตามถนน**” เพื่อมุ่งไปหาแหล่งระบายความแค้นและฉันก็ “**แน่ใจว่าสมองไม่ได้ควบคุมหรือเป็นผู้บอกให้ตื่นเดินหากแต่ตื่นมันเดินไปของมันเอง**” การใช้รูปประโยคดังกล่าว จึงเป็นคำออกตัวว่า สิ่งที่จะทำลงไปนั้น “ฉัน” ไม่ได้มีสติคิดนึกที่จะทำอะไรที่ไม่ดีไม่งาม หากทำไปอย่างเลื่อนลอย จึงไม่น่าจะเป็นความผิดร้ายแรงแต่อย่างใด

หรือแม้แต่ประโยคที่ละภาคประธานไว้ ซึ่งจะได้ชัดในตอน “ฉัน” บังคับขมขู่ให้หญิงโสเภณีทำตามคำสั่งป่าเถื่อนของตน นับจาก “**หยิบเหรียญห้าบาทโยนลงบนตักหล่อน**” และ “**สั่งให้หล่อนค่อยๆ ถอดเสื้อผ้าให้ฉัน**” จนกระทั่ง “**ตกลงใจหลับนอนกับหล่อนด้วยความรู้สึกที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน**” การละภาคประธานในแต่ละย่อหน้าดังกล่าว จึงไม่ใช่ทำหน้าที่เชื่อมความให้เกิดความต่อเนื่องว่าใครเป็นผู้กระทำเท่านั้น หากยังชี้ให้เห็นอารมณ์ความดิ้นรนที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัว “ฉัน” ได้อย่างกลมกลืน

ส่วนความคิดคำนึงของตัวละคร ที่คิดว่าตัวเองถูกรังแกอย่างซ้ำแล้วซ้ำเล่า ผู้เขียนก็ได้ใช้ระบบการซ้ำคำ (Repetition) มาแสดงคิดนึกนั้น ดังจะเห็นได้จากตอนที่ฉันยอมให้ตื่นพาเดินไปหาแหล่งระบายความแค้น “ฉัน” ก็ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะ “**ไม่ต้องสูดอากาศเสียที่ถูกคนสูงกว่าพ่นลงมาให้ - ไม่ต้องโกรธเคืองสายตาดูถูกของผู้หญิงเยอหยิ่ง - ไม่ต้องด่าแม่คน และทั้งนี้จะได้หลีกเลี่ยงไป**” “จากคนที่ดี

กว่า - จากคนที่เหนือกว่า - จากคนที่แข็งแรงกว่า - และจากคนที่มีโอกาสมากกว่า

เช่นเดียวกับตอนที่ฉันได้ระบายอารมณ์เก็บกดออกมาอย่าง “**สาแก่ใจ**” ซึ่งตอนแรกฉัน “**ไม่ได้หวังในสรรพคุณ - ไม่ได้มีความกำหนดหรือความต้องการทางเพศ - ไม่ได้เป็นนักบุญที่เลือกหาของเหลือเดนเพราะต้องการกุศล**” เพียงแต่ต้องการกดขี่ เหยียบย่ำทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับความเจ็บช้ำในฐานะที่อยู่เหนือกว่าเท่านั้น ฉันจึงบังคับให้โสเภณีคุกเข่า ก้มขบดิน ถอดเสื้อผ้าและถูงทำที่สุดสกปรกให้ ซึ่งก็น่าจะบรรลุ “**ความอยาก**” ได้สมบูรณ์แล้ว แต่ต่อมาก็รู้สึกงอแงตัวเองถูกเอารัดเอาเปรียบอีกจนได้ เพราะถ้าเสียเงินแล้วก็ควรได้รับสิ่งตอบแทน ฉันจึงตกลงใจหลับนอนกับหล่อน ผู้เขียนได้เน้นย้ำ “**ความรู้สึก**” ใหม่ที่เกิดขึ้นนี้โดยใช้ประโยคสั้น และซ้ำวลีเดียวกันว่า “**เป็นความรู้สึกของผู้สำคัญกว่า - เป็นความรู้สึกของผู้ที่อยู่เหนือกว่า - เป็นความรู้สึกของผู้ที่ได้เปรียบทุกประการ**” การใช้ระบบการซ้ำตรงนี้จึงสะท้อนสันดานดิบของฉันได้อย่างถึงแก่น

จากการศึกษาเรื่อง “**ความอยาก**” ในเชิง Literary Stylistics ในหลายๆ ระบบ อาจกล่าวได้ว่ามานพ ถนอมศรี สามารถนำภาษามาสื่อ และแสดงความคิดนึกได้อย่างผสมกลมกลืน จะมีข้อด้อยอยู่บ้างก็ตรงที่ว่า ผู้เขียนทั้ง “**น้ำเสียง**” บริภาษพฤติกรรมของตัวละครชัดเจนเกินไปสักหน่อย หากปล่อยให้ผู้อ่านตัดสินเองว่าพฤติกรรมของ “ฉัน” นั้นสมควรถูกประณาม หรือไม่ อย่างไร ตอนจบของเรื่องก็คงมีอรรถรส และเข้มข้นขึ้นอีกมาก

อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ก็สามารถตีแผ่กมลสันดานของมนุษย์ได้อย่างโจ่งแจ้ง ว่าแท้ที่จริงแล้วแต่ละคนล้วนมี “**ความอยาก**” ที่จะเหยียบย่ำทำร้ายกดขี่รังแก ผู้ที่เสียเปรียบกว่าตนอยู่ลึกๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะเผยสามานย์สามัญของตนในรูปแบบใดเมื่อไหร่ที่ไหน และกับใครต่างหาก

